Un adept al existenței aspectului verbal în limba română: Ivan Evseev

ANCA PETRESCU
Palatul Copiilor, Arad

În 1974 apare lucrarea de referință a lui Ivan Evseev, *Semantica verbului* (v. *Bibliografia*), în care problema aspectului este amplu abordată. Punctul de pornire conceptual îl reprezintă „Nota de <proces>”, înțeleasă ca o caracteristică semantică fundamentală a verbului, „o constantă semantică care este prezentă în înțelesul fiecărui verb concret”. Această notă este identificată nu numai în semantica verbelor dinamice, ci și în a celor care indică „transformări lente” (*a îmbătrâni, a se vești*), a celor care exprimă stări sau „moduri de a fi ale substanțelor și fenomenelor” (*a dormi, a boli, a viețui, a sta*). „Trăsătura semantică de „proces” este atât de tipică pentru verb, încât orice verb denotat prin intermediul acestei părți de vorbire este asimilat cu un „act”, este „stilizat” sub forma unui eveniment având o anumită durată și un mod specific de desfășurare” (Evseev 1974: 34).

Natura procesuală prezentă în realitățile reflectate de verbe „se concretizează și se complinește prin intermediul categoriilor specifice acestei părți de vorbire”, între care rolul esențial îl au *modul*, *timpul* și *aspectul*. Dintre ele, ne interesează ultimele două. Întrucât orice proces se desfășoară în timp, această categorie gramaticală a fost considerată „întotdeauna” caracteristica esențială a verbului. Dar categoria gramaticală cu un la fel de puternic pronunțat „substrat ontic” este cea a ***aspectului***. Limbile care dispun de această categorie gramaticală, în special limbile slave, prezintă forme de *imperfectiv* și *perfectiv*, care „exprimă anumite însușiri calitative ale procesului denotat prin verb”. Dar, până în prezent, nu există un consens în ceea ce privește „funcția sau valoarea semantico-gramaticală de bază a formelor de aspect”. În viziunea lui F. F. Fortunatov, de exemplu, „În cadrul aspectului perfectiv slav acțiunea se exprimă în raport cu timpul limitat, scurt sau lung, în desfășurarea sa, în timp ce la aspectul imperfectiv aceeași acțiune este privită în afara oricărei limitări pe parcursul desfășurării sale” (Evseev 1974: 37).

Există însă printre lingviști opinia că aspectul caracterizează *durata acțiunii*, ca în cazul de mai sus. După alți lingviști, precum Fr. Miklosich, aspectul se referă la *gradul de realizare* a acțiunii. În acest sens, perfectivul

BDD-A32075 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:55 UTC)

redă o acțiune terminată, „rezultativă”, în vreme ce imperfectivul arată durata acțiunii, fără vreo referire la rezultatul ei. G. Ivănescu (1957) completează gradul de realizare cu caracteristica *repetabil / nerepetabil* al acțiunii, considerând că perfectivul conține o acțiune nerepetabilă, iar imperfectivul una repetabilă, iterativă, în care chiar e specializat. După A. V. Isačenko, formele aspectuale nu redau o singură valoare, ci „un mănunchi de valori”, care vizează durata, dar și gradul de realizare, caracterul repetabil sau nerepetabil, cel integral sau neintegral etc. (Evseev 1974: 38).

Față de aspectul propriu-zis, clasa *aspectelor lexicale* sau *Aktionsart* este mult mai variată. Există verbe care exprimă „momente și caracteristici ce se referă la faza inițială a procesului”, aici fiind relevante verbele *incoative* sau *inceptive*, altele redau durata procesului, și sunt numite verbe *durative*, sau rezultatul procesului, și sunt denumite verbe *terminative*. Oricum, „*Aktionsart* se găsește într-o strânsă corelație cu aspectul gramatical, căci valorile acestor două categorii se interferează în planul conținutului”. Limbile care conțin ambele clase de aspect prezintă „categoria funcțional-semantică a *aspectualității”* (Evseev 1974: 38).

Ivan Evseev susține că toate limbile posedă categoria aspectului, diferind doar „mijloacele prin care sunt redate diverse laturi aspectuale ale acțiunilor și proceselor”. Deși limba română, după părerea „majorității specialiștilor”, nu posedă „o categorie morfologică distinctă a aspectului”, există totuși „modalități gramaticale (formele trecutului perfectiv și imperfectiv), procedee analitice (predicate compuse cu auxiliarele de aspect), mijloace lexical-gramaticale (prefixele cu valoare aspectuală) etc. prin intermediul cărora se pot preciza o serie de aspecte calitativ-cantitative sau calitativ-temporale ale proceselor, exprimate în alte limbi cu ajutorul aspectului morfologic”. Se dă ca exemplu „acțiunea” verbului *a citi*, care poate fi prezentat ca un proces incipient (*am început să citesc*), ca un proces în desfășurare (*continuu să citesc*), ca un proces intensiv și durativ (*citesc, citesc mereu, dar tot în zadar),* ca un proces rezultativ (*am terminat/ am isprăvit de citit),* ca un proces reversiv (*am recitit)* etc. „Faptul – precizează Ivan Evseev – că unele dintre sensurile aspectuale pot fi redate atât prin procedee morfologice, cât și prin mijloace lexicale este un argument în plus în sprijinul afirmației că aspectul, indiferent de statutul său morfologic (*Aspekt* sau *Aktionsart*) este o categorie lingvistică cu un pronunțat conținut ontic, prin care se reflectă și se concretizează infinitatea formelor calitative ale proceselor lumii obiective” (Evseev 1974: 39).

În încheierea secțiunii dedicate verbelor de *acțiune*, Ivan Evseev introduce un capitol referitor la *Delimitările calitativ-cantitative în sfera*

BDD-A32075 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:55 UTC)

semantică a verbului, care se realizează prin *Categoria modului de acțiune (Aktionsart)*. Demersul analitic pornește de la constatarea că „Determinările calitativ-cantitative, combinate uneori cu anume caracteristici temporale, pot constitui părți componente ale sensului lexical sau să alcătuiască conținutul unor categorii gramaticale ale verbului". Aceste determinări calitativ-cantitative se referă la caracterul rezultativ / nerezultativ al acțiunii, la durata acțiunii, în cazul verbelor durative sau momentane, ori scot în evidență diverse momente din desfășurarea acțiunii, care poate fi inceptivă sau finitivă, arată caracterul repetabil / nerepetabil al acțiunii, marchează intensitatea acțiunii, raportează acțiunea la subiect în cazul acțiunii colective sau reciproce etc. În limbile care posedă categoria aspectului gramatical, o parte din cele enumerate mai sus sunt redate prin intermediul formelor de imperfectiv și perfectiv. Astfel, în rusă, verbul perfectiv *rešil* „a rezolvat", în propoziția *on rešil etu zadaču*, exprimă o acțiune terminativă, rezultativă, în timp ce perechea sa imperfectivă *rešal* „rezolva", [în propoziția] *on rešal zadaču* „el rezolva problema" [...] arată o acțiune neîncheiată, durativă sau repetabilă (Evseev 1974: 86).

Ivan Evseev împărtășește teza conform căreia „Categoria „aspectualității, cuprinzând diverse valori referitoare la modul de desfășurare a acțiunii, este o categorie universală, prezentă în orice limbă. Ea poate fi redată prin mijloace gramaticale, mijloace lexicale sau sintactice. Ponderea acestor mijloace diferă de la o limbă la alta" (Evseev 1974: 87).

Propunându-și să descrie câteva dintre *aspectele lexicale*, denumite și ca *Aktionsart* (*mod al acțiunii*, rus. *sposob dejstvija*), Ivan Evseev dă următoarea definiție acestei „categorii universale": „Categoria de *Aktionsart* constă din grupări lexicale sau lexico-gramaticale ale verbelor, care conțin în sensul lor anumite referiri la modul de desfășurare a acțiunii. Ele arată începutul acțiunii (*a începe, a se porni*), faza de încheiere a acțiunii (*a termina, a isprăvi*), iterativitatea procesului (*a flutura, a clipi, a bombăni*), caracterul durativ al procesului (*a dura, a continua*) etc." (Evseesv 1974: 88).

Modul de acțiune inceptiv, numit și aspect *incoativ* sau *ingresiv* este specific acelor verbe care care conțin o indicație privind faza de început a acțiunii. Este vorba de verbele care arată „trecerea de la starea de repaus la acțiune: *a începe a (se) porni, a (se) urni, a (se) declanșa, a (se) stârni, a (se) dezlănțui, a se ivi, a debuta* etc." În unele limbi există și prefixe care redau începutul acțiunii. În română această funcție îi revine prefixului *în-*. Cazurile sunt rare (*a îmboboci, a înflori)*, deoarece acest prefix are valoarea de bază *eventivă*, indicând trecerea dintr-o stare în alta (*a îmbătrâni, a îngheța, a întineri*) sau, mai rar, „determinarea unei stări" (*a înfricoșa, a*

BDD-A32075 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:55 UTC)

îngrășa, a înmuia etc.). Mijlocul principal de redare a *inceptivității* îl constituie „expresiile analitice formate cu ajutorul semiauxiliarelor de aspect *a începe, a se apuca, a se porni, a se pune*, însoțite de un verb la infinitiv, conjunctiv sau supin. Ivan Evseev scoate în evidență rolul important al locuțiunilor și expresiilor idiomatice în redarea diverselor nuanțe aspectuale ale acțiunii: *a da în clocot, a da în copt, a da în pârg, a da frunză, a da puful, a da lacrimile, a da sângele; a se prinde la vorbă, a se prinde la ceartă, a se prinde la trântă; a se pune pe treabă, a se pune pe lucru, a se pune pe plâns, a se pune pe gânduri; a-și lua zborul, a lua ființă, a o lua la fugă; a da să plece, a se lua în vorbă cu cineva* etc. (Evseev 1974: 88-89).

Modul de acțiune finitiv *(terminativ, rezultativ)*. Indicând faza finală a procesului, se opune modului *inceptiv*.

Unele din lexemele modului *finitiv* indică „nuanța rezultativă”: *a termina* și sinonimele sale *a sfârși, a isprăvi, a găti* (reg.), *a epuiza, a mântui, a încheia* și locuțiunile: *a duce la bun sfârșit, a duce până la capăt.* În cazul acestei „nuanțe”, „Acțiunea verbului nu poate fi continuată, deoarece și-a atins scopul pentru care a fost inițiată”.

Alte verbe aparținând modului finitiv, *a înceta, a conteni, a (se) opri*, „indică doar sfârșitul acțiunii, fără a sublinia rezultatul ei”.

Valoare finitivă au și verbele care „arată trecerea de la mișcare la repaus”: *a (se) opri, a stopa, a staționa, a ateriza, a ameriza* etc.

Limba română recurge la mijloace analitice pentru a reda modul *finitiv*. Este vorba de predicate compuse cu semiauxiliarele de aspect *a termina, a sfârși, a înceta, a încheia, a găti* + un verb la infinitiv, conjunctiv sau supin (Evseev 1974: 89-90).

Modul de acțiune iterativ *(frecventativ)* se regăsește la verbele care exprimă acțiuni repetate la anumite intervale de timp. Din punct de vedere gramatical, „Iterativitatea acțiunii este una din valorile imperfectului românesc: *el* ***deschidea*** *mereu ușa; tot timpul* ***repeta*** *același cuvânt*”. Iterativitatea poate fi inerentă sensului lexical al verbului, fără a fi deci marcată formal. Sunt iterative, din acest punct de vedere, „verbele care exprimă acțiuni compuse din mai multe faze sau din subacte succesive. Ele arată sunete repetate la un anumit interval de timp: *a bocăni, a ciocăni, a ciripi, a chițcăi, a hămăi, a zăngăni, a cotcodăci, a clănțăni, a chicoti, a tropoti* etc. Altele sugerează mișcări repetate: *a clipi, a flutura, a tremura, a oscila, a (se) clătina, a pendula* etc. (Evseev 1974: 90).

Verbele *iterative* se opun celor *semelfactive*, acestea din urmă exprimând un act singular, unic. În rusă, această opoziție se redă lexical, prin sufixele *-at' / -nut': maxat' - maxnut'* „a face semn cu mâna”. În

BDD-A32075 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:55 UTC)

română, opoziția *iterativ – semelfactiv* se exprimă, de obicei, morfologic: prezentul și imperfectul indică, de regulă, iterativitatea, iar perfectul simplu, perfectul compus și mai-mult-ca-perfectul „sunt specializate cu precădere în exprimarea acțiunilor semelfactive". Un exemplu, dintre cele date de Ivan Evseev, este edificator în acest sens:

Iterativ	Semelfactiv
Ochii ei albaștri străluceau mai tare și ***clipeau*** *ca loviți de o rază de soare.* (Eminescu, P. L. 49)	*El* ***clipi*** *cu ochii, ea redevenise umbră simplă.* (Eminescu, P.L. 45) (Evseev 1974: 91).

Modul de acțiune anticipativ implică o relație strânsă cu latura temporală a proceselor. „Verbele cu această valoare indică o acțiune care se petrece înaintea altei acțiuni sau anticipează momentul firesc în care trebuia să aibă loc acțiunea denumită de verb". În limba română, anterioritatea acțiunii este redată cu ajutorul prefixului *pre-*: *a preaviza, a precalcula, a preceda, a precugeta, a predestina, a predetermina, a prefigura, a pregăti, a preîntâmpina, a premerge, a prenota, a presimți, a prevedea, a preveni, a prevesti, a prezice* etc. (Evseev 1974: 91).

Modul de acțiune intensiv este circumscris setului de verbe care posedă în semantismul lor „o notă privind caracterul intensiv al acțiunii denotate". Caracterul intens al acțiunii se opune celui „neintens", creându-se astfel un număr mare de „opoziții sinonimice", precum: *a lovi – a izbi, a ruga – a implora, a striga – a țipa* etc.

În cazul altor verbe apare un „indice privitor la intensitatea acțiunii". Este cazul prefixului *supra-*, „care acordă verbului o nuanță intensiv-saturativă"*: supraaglomera, supraîncălzi, supradota, supraevalua, suprasolicita etc.*

Valoarea intensivă se poate asocia cu alte moduri ale acțiunii, ajungând să redea, cu ajutorul unor expresii și locuțiuni verbale, „o declanșare bruscă și intensă a acțiunii": *a izbucni în plâns, a izbucni în râs*. Asocierea intensivului cu durativul este redată prin „procedeul reluării verbului": *plânge, plânge; lucrează, lucrează; țipă, țipă* etc., procedeu pus în evidență de Valeria Guțu Romalo, *Repetiția, procedeu sintactic de exprimare a aspectului în limba română*, SCL, 1960, nr. 3, p. 485-493. (Evseev 1974: 92).

Modul de acțiune reversiv (reduplicativ) ocupă „un loc important în sistemul verbului românesc", dar „nu a fost identificat până în prezent în lucrările despre aspect". Aceste verbe, numite „reversiv-reduplicative", prezintă „în sfera lor semantică o indicație privitoare la faptul că acțiunea

BDD-A32075 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:55 UTC)

denotată în temă este o reeditare, o reluare a unei acțiuni efectuate anterior". Marca acestui mod de acțiune este prefixul *re-*, care atribuie verbului sensul „a face din nou": *a reabona, a reacoperi, a reactiva, a readuce, a reafirma, a realege, a realimenta, a reaprinde, a reveni* etc. În situația în care repetarea acțiunii se face în scopul obținerii unui alt rezultat se apelează la prefixul *pre-: preface, preschimba, preînnoi* etc. (Evseev 1974: 92).

Modul de acțiune reciproc se întâlnește la acele verbe care „indică acțiuni efectuate de minimum două subiecte". Subiectele în cauză inițiază împreună acțiunea și tot împreună o suferă.

În limba română, cel mai răspândit procedeu de a indica reciprocitatea îl constituie atașarea „la un verb activ a morfemului reflexiv cu valoare reciprocă": *a îmbrățișa – a se îmbrățișa, a săruta – a se săruta, a saluta – a se saluta* etc.

Redarea reciprocității se poate realiza și prin recurgerea la anumite prefixe, precum: *co-, con-: coabita, coaliza, colabora, conlucra, concura* și *între-, inter-: a se întrevedea, a interacționa, a se întrepătrunde, a se întrețese* etc.

Ivan Evseev menționează și recurgerea la complementul sociativ, extinzând, în opinia noastră, prea mult aria de manifestare a aspectualității: *a se consulta **cu cineva**, a se înțelege **cu cineva**, a se întrece **cu cineva*** etc. (Evseev 1974: 93).

Modul de acțiune augmentativ „este specific verbelor care exprimă procese ce se intensifică în cursul desfășurării lor". Acest mod de acțiune nu este marcat în română prin mijloace formale. El este „parte integrantă a sensului unor verbe ca: *a (se) intensifica, a (se) înteți, a (se) întărâta, a (se) îndârji, a (se) înfoca, a (se) înverșuna* etc.". (Evseev 1974: 93).

Concluzia autorului se bazează pe comparația, tradițională, cu situația din limbile slave; „În limba română nu se poate vorbi de categoria gramaticală a aspectului, organizată în același fel ca și aspectul din gramatica limbii ruse sau a altor limbi slave. Deși anumite laturi ale desfășurării acțiunii (iterativitate, caracter durativ, caracter rezultativ etc.) pot fi redate în limba română cu ajutorul formelor gramaticale ale timpurilor, totuși nu poate fi vorba de o categorie morfologică a aspectului în cadrul flexiunii verbale românești. În română se constată doar prezența categoriei semantice a modului acțiunii (germ. Aktionsart), care include o serie de valori referitoare la felul în care se desfășoară acțiunea (iterativitate, caracter durativ, inceptiv, rezultativ, momentan etc.), redate prin modalități morfologice, lexicale și descriptiv-sintactice" (Evseev 1974: 161).

BDD-A32075 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:55 UTC)

Bibliografie:

Evseev 1974 Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Editura Facla, Timișoara.

Ivănescu 1957 G. Ivănescu, *Le temps, l'spect et la durée de l'action dans les langues indoeuropéennes*, în vol. *Mélanges linguistiques*, publiés à l'occasion de VIIIe Congrès International des Linguistes à Oslo, du 5 au 9 août 1957, Édition de l'Académie de la République Populaire Roumaine, Bucarest, 1957

AN AUTHOR TOTALLY AGREEING WITH THE EXISTENCE OF THE VERBAL ASPECT IN ROMANIAN

Abstract

Keywords: *grammar, vocabulary, verbal aspect, time, aspectuality*

The author states that Romanian language does not express aspect by the same means as the Slavic languages. However, this grammatical category can be rendered also in Romanian mainly through verbal tenses. He distinguishes three main types: the inceptive action mode (incoative, ingresive), by which one marks the beginning of the action, the finitive action mode (terminative, resultative), by which one renders the final phase of the action, and the iterative (frequentative) action mode, indicating actions repeated at certain intervals of time. The author further specifies other phases of action, called semelfactive, anticipative, intensive, reversative, reciprocal and augmentative.

BDD-A32075 © 2019 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:55 UTC)